

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

МИХАЛЬСЬКА ЮЛІЯ БОРИСІВНА

УДК 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ
ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ
У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному вищому навчальному закладі
«Ужгородський національний університет».

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор

Сідак Микола Васильович,

Державний вищий навчальний заклад

«Ужгородський національний університет»,

професор кафедри адміністративного,

фінансового та інформаційного права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Тильчик В'ячеслав В'ячеславович,

Київський університет інтелектуальної власності та права,

професор кафедри адміністративного права,

інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін;

кандидат юридичних наук

Лукошкіна Юлія Юріївна,

АО «БІ ЕНД ЕЛ ГРУП»,

керуючий партнер.

Захист відбудеться «30» жовтня 2026 року о «13⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07 Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3 (зала вченої ради).

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий «30» вересня 2026 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Т.П. Попович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Ефективність судового захисту визначається не лише можливістю особи звернутися до суду та отримати законне й обґрунтоване судове рішення, а насамперед реальністю його виконання. Судове рішення, яке набрало законної сили, але залишається невиконаним, не забезпечує фактичного відновлення порушеного права та значною мірою втрачає своє правозахисне призначення. Саме тому обов'язковість судового рішення є не формальною процесуальною вимогою, а фундаментальним елементом верховенства права, належного функціонування судової влади та довіри суспільства до державних інституцій.

Конституційна модель забезпечення виконання судових рішень в Україні ґрунтується на взаємопов'язаних положеннях про обов'язковість судового рішення, позитивний обов'язок держави забезпечити його виконання та здійснення судом контролю за виконанням ухваленого рішення. Закріплення у статті 129-1 Конституції України повноваження суду здійснювати такий контроль засвідчило принципову зміну у розумінні меж судового захисту: діяльність суду не вичерпується вирішенням спору та постановленням судового акта, а за передбачених законом обставин продовжується на стадії його реалізації. У такий спосіб судовий контроль виступає правовим засобом забезпечення безперервності судового захисту від моменту звернення особи до суду до фактичного виконання ухваленого на її користь рішення.

Особливої актуальності ця проблематика набуває з огляду на багаторічну системну проблему невиконання та несвоєчасного виконання судових рішень в Україні. Практика Європейського суду з прав людини послідовно виходить із того, що право на суд було б ілюзорним, якби національний правопорядок допускав залишення остаточного та обов'язкового судового рішення невиконаним. Невиконання рішень національних судів, зокрема постановлених проти держави та її органів, неодноразово визнавалося ЄСПЛ порушенням права на справедливий суд, що підтверджує не лише процесуальний, а й загальнодержавний, публічно-правовий характер відповідної проблеми.

У господарському судочинстві питання належного виконання судових рішень має особливе значення, оскільки ефективність господарської юрисдикції безпосередньо впливає на стабільність майнового обороту, належне виконання договірних та інших господарських зобов'язань, захист права власності, економічну дисципліну суб'єктів господарювання та загальний рівень правової визначеності у сфері економічних відносин. Водночас тривалий час процесуальні можливості господарських судів щодо контролю за виконанням власних рішень залишалися суттєво вужчими порівняно з адміністративним судочинством. Фактично основною формою такого контролю було реагування на скарги щодо рішень, дій чи бездіяльності державних і приватних виконавців, що зумовлювало переважно реактивний характер відповідного правового механізму.

Новий етап розвитку інституту судового контролю пов'язаний із прийняттям Закону України від 21 листопада 2024 року № 4094-IX, яким істотно модернізовано положення Господарського процесуального кодексу України щодо здійснення контролю за виконанням судових рішень. Законодавчі зміни розширили процесуальний інструментарій суду, запровадили самостійний механізм зобов'язання боржника подати звіт про виконання судового рішення, уточнили окремі повноваження суду та створили передумови для переходу від виключно реактивної моделі контролю до змішаної, що поєднує правовідновлювальні, превентивні, моніторингові та стимулювальні засоби впливу.

Водночас розширення контрольних повноважень суду породило низку нових теоретичних і практичних питань. Потребують наукового осмислення правова природа судового контролю та його співвідношення з правосуддям і виконавчим провадженням, межі допустимого втручання суду у процес примусового виконання, особливості адміністративно-правового статусу суду, державних і приватних виконавців та інших учасників відповідних правовідносин, критерії оцінювання належності виконання судового рішення, межі застосування процесуального примусу, а також співвідношення ефективності контролю з принципами пропорційності, правової визначеності та самостійності діяльності виконавця. Окремого значення набуває проблема виконання судових рішень щодо державних і комунальних боржників, оскільки її причини нерідко виходять за межі поведінки конкретного боржника та пов'язані з бюджетними, організаційними й управлінськими механізмами публічної адміністрації.

Актуальність вибраної теми посилюється також її міжгалузевим характером. Судовий контроль за виконанням судових рішень у господарському судочинстві реалізується у процесуальній формі, визначеній господарським процесуальним законодавством, однак за своїм змістом пов'язаний зі здійсненням судом публічно-владних повноважень, застосуванням імперативних правових приписів і заходів примусового впливу, взаємодією із суб'єктами системи примусового виконання та забезпеченням публічного інтересу у реальному виконанні актів правосуддя. Саме це зумовлює необхідність дослідження відповідного інституту крізь призму адміністративно-правової науки.

Таким чином, необхідність комплексного дослідження адміністративно-правових засад судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві зумовлена одночасно конституційною значущістю принципу обов'язковості судових рішень, збереженням практичної проблеми їх належного виконання, істотною трансформацією процесуального законодавства, недостатньою доктринальною визначеністю правової природи та меж судового контролю, а також потребою у виробленні науково обґрунтованих пропозицій щодо подальшого вдосконалення законодавства і правозастосовної практики у цій сфері.

Проблематика судового контролю за виконанням судових рішень, правової природи виконавчого провадження, статусу його учасників та механізмів забезпечення обов'язковості судових актів була предметом наукового аналізу у працях значної кількості вітчизняних учених. Окремі теоретичні та адміністративно-правові аспекти здійснення судового контролю, організації примусового виконання судових рішень, діяльності державних і приватних виконавців досліджували Д.М. Белов, Ю.М. Бисага, В.П. Бойко, О.Б. Верба-Сидор, О.Р. Івасин, Р.П. Кайдашев, К.О. Кропивна, М.П. Курило, І.В. Лимарь, Ю.Ю. Лукошкіна, В.І. Теремецький, В.В. Тильчик та інші науковці.

Вагомий внесок у дослідження процесуальних і організаційно-правових аспектів виконання судових рішень, судового контролю, виконавчого процесу та юридичної природи повноважень суб'єктів примусового виконання зробили Є.І. Фурса та С.Я. Фурса. У їхніх працях особливу увагу приділено співвідношенню судової діяльності та виконавчого провадження, межах контрольного впливу суду, процесуальному статусу виконавця, а також проблемам ефективності виконання судових рішень.

Окремий напрям наукових досліджень становлять роботи, присвячені господарсько-процесуальним та міжгалузевим аспектам виконання судових рішень, зокрема питанням реалізації принципу їх обов'язковості, процесуальним формам судового реагування на порушення у сфері виконання, співвідношенню господарського процесуального регулювання із законодавством про виконавче провадження та визначенню меж судового розсуду у разі здійснення контрольних повноважень.

Велике значення для формування теоретичної основи дослідження мають також праці зарубіжних учених, присвячені моделям примусового виконання, судовому нагляду за діяльністю виконавців, співвідношенню публічних і приватних механізмів виконання та трансформації систем цивільного і комерційного судочинства. Серед них слід відзначити дослідження Бурхарда Гесса (Burkhard Hess), Вільфріда Гаазе (Wilfried Haase), Д. Дженсена (D. Jensen), Крістофера Вейра (Christopher Weir), Ніла Ендрюса (Neil Andrews), Роланда ван Рее (Roland van Rhee), Рольфа Кнютеля (Rolf Knütel) та інших представників європейської та англо-американської правової доктрини.

Водночас, незважаючи на значний обсяг наукових праць, присвячених виконавчому провадженню, окремим формам судового контролю, правовому статусу виконавців і загальним проблемам виконання судових рішень, адміністративно-правові засади судового контролю за виконанням судових рішень саме у господарському судочинстві не отримали комплексного та системного наукового опрацювання. Особливої актуальності ця прогалина набуває з урахуванням істотного оновлення процесуального законодавства у 2024 році, розширення контрольних повноважень господарського суду та запровадження нових процесуальних механізмів впливу на боржника. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження правової природи, нормативної основи, суб'єктного складу, процедурних форм і перспектив

розвитку судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Роботу виконано в рамках планів науково-дослідної роботи Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретичних положень, чинного законодавства України, судової практики та зарубіжного досвіду розкрити адміністративно-правову природу, зміст і особливості судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві; визначити його місце в механізмі забезпечення обов'язковості судових рішень, нормативні, суб'єктні та процедурні засади реалізації; виявити проблеми правового регулювання та сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства і практики здійснення судового контролю за виконанням судових рішень. Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі поставлено такі *задачі*:

- розкрити правову природу судового контролю за виконанням судових рішень як форми реалізації публічно-владних повноважень суду та визначити його місце у механізмі адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень;

- здійснити комплексний аналіз нормативно-правових засад судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві та виявити основні колізії, прогалини й недоліки чинного правового регулювання;

- визначити систему суб'єктів правовідносин, що виникають у процесі здійснення судового контролю, та охарактеризувати особливості їх адміністративно-правового статусу і взаємодії;

- проаналізувати основні процедурні форми судового контролю у господарському судочинстві, зокрема оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів примусового виконання та механізм подання і розгляду звіту боржника про виконання судового рішення;

- оцінити ефективність законодавчих змін та визначити проблемні питання застосування оновлених механізмів судового контролю;

- узагальнити зарубіжний досвід організації примусового виконання судових рішень і здійснення судового контролю та визначити можливості адаптації окремих його елементів до національної правової системи;

- обґрунтувати перспективні напрями вдосконалення судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві;

- сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення положень Господарського процесуального кодексу України та інших нормативно-правових актів у частині забезпечення ефективного й пропорційного судового контролю за виконанням судових рішень.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, використання яких забезпечило комплексне дослідження адміністративно-правових засад судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві.

Діалектичний метод застосовано для з'ясування закономірностей становлення та розвитку інституту судового контролю, його трансформації у взаємозв'язку зі змінами конституційного, господарського процесуального та виконавчого законодавства. Історико-правовий метод використано для виокремлення основних етапів формування нормативної моделі судового контролю в Україні (підрозділ 1.1).

За допомогою системного та структурно-функціонального методів визначено місце судового контролю у механізмі адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень, досліджено його взаємозв'язок із правосуддям, виконавчим провадженням та іншими правовими засобами забезпечення виконання судових актів, а також охарактеризовано систему суб'єктів відповідних правовідносин (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2).

Формально-юридичний метод застосовано під час аналізу положень Конституції України, Господарського процесуального кодексу України, законодавства про виконавче провадження та інших нормативно-правових актів, а також для виявлення прогалин, колізій і недоліків правового регулювання судового контролю (підрозділи 2.1–2.4). Логіко-юридичні прийоми аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації та конкретизації використано для формування понятійного апарату дослідження, систематизації наукових підходів і формулювання авторських висновків.

Порівняльно-правовий метод використано для дослідження моделей примусового виконання судових рішень і судового контролю у Французькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччина, Республіці Польща, Італійській Республіці, державах Балтії, Грузії, Республіці Молдова, Сполучених Штатах Америки та Канаді, а також для визначення можливостей адаптації окремих елементів зарубіжного досвіду до правової системи України (підрозділ 3.1).

Метод юридичного моделювання застосовано під час обґрунтування перспективної моделі судового контролю, формування пропозицій щодо диференціації його інтенсивності, удосконалення механізму звітування боржника, застосування заходів процесуального примусу, цифровізації контрольних процедур та підготовки пропозицій щодо внесення змін до законодавства (підрозділ 3.2).

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, закони України у сфері судоустрою та примусового виконання судових рішень, міжнародні договори України, Конвенція про

захист прав людини і основоположних свобод, інші нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері виконання судових рішень і здійснення судового контролю.

Емпіричну основу дослідження становлять практика Конституційного Суду України, Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, матеріали правозастосовної практики у сфері виконання судових рішень, а також аналітичні й рекомендаційні матеріали Ради Європи та Європейської комісії з ефективності правосуддя (CEPEJ).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним адміністративно-правовим дослідженням судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві, у якому з урахуванням конституційного принципу обов'язковості судових рішень, сучасної трансформації господарського процесуального законодавства та розвитку змішаної моделі примусового виконання обґрунтовано теоретико-правові засади функціонування відповідного інституту, визначено його місце у механізмі адміністративно-правового забезпечення виконання судових рішень та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення нормативної моделі судового контролю. У результаті проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення, висновки та пропозиції, зокрема:

уперше:

- обґрунтовано концептуальний підхід до розуміння судового контролю за виконанням судових рішень як особливої форми реалізації публічно-владних повноважень суду, яка не є самотійною функцією, відокремленою від здійснення правосуддя, а становить його функціональне продовження після ухвалення судового рішення та спрямована на забезпечення безперервності судового захисту до моменту фактичного виконання судового акта;

- визначено місце судового контролю за виконанням судових рішень як автономного, системно інтегрованого та факультативного елемента механізму адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень, який активізується у випадках недостатності добровільного або примусового виконання та виконує інтегруючу функцію між стадією здійснення правосуддя і стадією реалізації судового рішення;

- запропоновано ризик-орієнтовану модель судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві, відповідно до якої обсяг та інтенсивність контрольного впливу суду мають визначатися не лише формальною категорією спору або статусом боржника, а сукупністю юридично значущих критеріїв, зокрема характером і тривалістю невиконання, поведінкою боржника, наявністю об'єктивних перешкод, суспільною значущістю виконання та ризиком подальшого ухилення від реалізації судового рішення;

- сформульовано концепцію звітної форми судового контролю як самотійного активного процесуального механізму, що поєднує три взаємопов'язані складники: інформаційно-аналітичний – розкриття боржником відомостей про стан виконання рішення; оціночний – перевірку судом достатності, результативності та добросовісності вжитих заходів; примусовий –

можливість застосування заходів процесуального впливу у разі формального, неповного або недобросовісного виконання обов'язку щодо звітування;

- обґрунтовано доцільність запровадження спеціальної моделі судового контролю за виконанням судових рішень державними та комунальними боржниками, складником якої має стати бюджетно-управлінське звітування, спрямоване на виявлення не лише факту невиконання рішення, а й бюджетних, організаційних та міжвідомчих причин, що перешкоджають його реалізації, із визначенням конкретних управлінських заходів та відповідальних посадових осіб;

- запропоновано створення інтегрованого цифрового модуля «Судовий контроль за виконанням» шляхом взаємодії ЄСІТС та АСВП, який має забезпечувати автоматизований обмін інформацією про стан виконавчого провадження, електронний облік строків контрольних процедур, доступ суду до актуальних відомостей про хід виконання та фіксацію результатів застосованих контрольних заходів;

удосконалено:

- наукові підходи до визначення системи суб'єктів правовідносин, що виникають у процесі здійснення судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві, шляхом уточнення місця суду, державних і приватних виконавців, сторін виконавчого провадження, органів Міністерства юстиції України та інших учасників відповідних правовідносин, а також особливостей їх адміністративно-правового статусу і функціональної взаємодії;

- положення щодо системи процедурних форм судового контролю у господарському судочинстві шляхом їх розмежування за об'єктом контролю, підставами та суб'єктами ініціювання, функціональним призначенням і процесуальними наслідками; обґрунтовано, що оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів примусового виконання має переважно реактивно-правовідновлювальний характер, тоді як звіт боржника про виконання судового рішення виконує превентивно-моніторингову та стимулювальну функції;

- наукові підходи до визначення меж судового контролю за виконанням судових рішень шляхом обґрунтування необхідності розмежування контрольних повноважень суду та безпосередньої виконавчої діяльності державного чи приватного виконавця, виходячи з недопустимості підміни судом суб'єктів примусового виконання та необхідності збереження функціонального балансу між ефективністю судового контролю і самостійністю виконавчого провадження;

- положення щодо застосування заходів процесуального примусу у межах судового контролю шляхом уточнення критеріїв їх пропорційності, персоніфікації та функціонального призначення, зокрема необхідності врахування характеру порушення, ступеня вини і добросовісності боржника, наявності об'єктивних перешкод для виконання рішення та реальної можливості відповідної особи забезпечити його виконання;

– підходи до використання зарубіжного досвіду організації примусового виконання судових рішень та судового контролю шляхом його оцінювання не з позицій механічного запозичення окремої національної моделі, а з урахуванням взаємозв'язку між рівнем професійної автономії виконавця, організаційною моделлю виконавчого провадження та обсягом судового контролю, що дало змогу визначити окремі елементи іноземного досвіду, придатні для адаптації до правової системи України;

дістали подальшого розвитку:

– теоретичні положення щодо публічно-правової природи судового контролю за виконанням судових рішень як складника механізму забезпечення обов'язковості судового рішення, що конкретизовано через розкриття його зв'язку із реалізацією судом публічно-владних повноважень, забезпеченням безперервності судового захисту та гарантуванням фактичного відновлення порушеного права;

– наукові підходи до розуміння міжгалузевої природи правового регулювання судового контролю за виконанням судових рішень, що поєднує норми конституційного, адміністративного, господарського процесуального права та законодавства про виконавче провадження і передбачає їх системне застосування у межах єдиного механізму забезпечення виконання судового рішення;

– положення щодо співвідношення судового контролю та виконавчого провадження, зокрема в частині визначення їх функціональної взаємодії, розмежування контрольної діяльності суду та безпосередньої діяльності суб'єктів примусового виконання, а також необхідності забезпечення балансу між ефективністю судового впливу та організаційною самостійністю виконавця;

– наукові підходи до оцінювання належності виконання судового рішення та добросовісності поведінки боржника шляхом урахування не лише формального факту виконання чи невиконання, а й достатності вжитих заходів, характеру об'єктивних перешкод, реальної можливості виконання рішення та ступеня сприяння боржника досягненню його фактичного результату;

– положення щодо вдосконалення адміністративно-правового та процесуального забезпечення судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві, спрямовані на підвищення узгодженості судового контролю і виконавчого провадження, забезпечення пропорційності контрольного впливу, підвищення ефективності звітної форми контролю та формування більш послідовної практики застосування відповідних процесуальних механізмів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній діяльності* – як теоретико-методологічна основа для подальших досліджень проблем судового контролю за виконанням судових рішень, адміністративно-правового забезпечення їх обов’язковості, взаємодії суду та суб’єктів примусового виконання, а також розвитку доктрини виконавчого провадження;

– *правотворчій діяльності* – під час підготовки змін до Господарського процесуального кодексу України, законодавства про виконавче провадження та інших нормативно-правових актів у частині вдосконалення процедур судового контролю, механізму звітування боржника, застосування заходів процесуального примусу, цифровізації взаємодії судів і органів примусового виконання та забезпечення виконання судових рішень публічними боржниками;

– *правозастосовній практиці* – у діяльності господарських судів, державних і приватних виконавців під час застосування процедур судового контролю, оцінювання належності та повноти виконання судових рішень, визначення добросовісності поведінки боржника, розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність виконавців та вирішення питань щодо подання і розгляду звіту про виконання судового рішення;

– *організаційно-управлінській та аналітичній діяльності* – під час підготовки методичних рекомендацій, узагальнень судової та виконавчої практики, розроблення механізмів міжвідомчої взаємодії у сфері виконання судових рішень, а також формування цифрових інструментів інформаційного обміну між судами та органами примусового виконання;

– *навчальному процесі* – у викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Господарське процесуальне право», «Виконавче провадження», «Судовий контроль», а також під час підготовки навчально-методичних матеріалів, спецкурсів і програм, присвячених проблемам виконання судових рішень та адміністративно-правовим формам судового контролю.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження були оприлюднені та доповідалися на міжнародній науковій конференції та міжнародному правничому форумі: «European Integration as a Factor in the Renewal of Legal Science in Ukraine» (м. Рига, Латвійська Республіка, 16–17 квітня 2026 року); «Права людини та публічне врядування» (м. Чернівці, 29 травня 2026 року).

Публікації. Основні результати й положення виконаного дослідження знайшли своє відображення в 7 наукових працях, серед яких 4 наукові статті опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених МОН України, 1 наукова праця – в іноземному фаховому виданні, та 2 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 280 сторінок, основний зміст – 252 сторінки. Список використаних джерел налічує 101 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність вибраної теми дисертації, висвітлено її зв'язок із науковими програмами, планами й темами, проаналізовано загальний стан наукової розробленості теми; визначено мету й завдання дослідження, сформульовано об'єкт і предмет, названо основні методологічні підходи до дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, а також наведено відомості про апробацію і публікацію результатів дослідження, його структуру.

Розділ 1 «Теоретико-правові основи судового контролю за виконанням судових рішень» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Гене́за та доктринальні підходи до розуміння судового контролю у системі забезпечення виконання судових рішень»* досліджено закономірності становлення судового контролю за виконанням судових рішень як складника сучасної концепції правової держави. Обґрунтовано, що його виникнення пов'язане з поступовою трансформацією розуміння судового захисту: від сприйняття ухвалення судового рішення як завершального результату правосуддя до визнання того, що ефективний судовий захист передбачає реальне та своєчасне виконання остаточного судового акта. Встановлено взаємозв'язок розвитку судового контролю з конституційним закріпленням обов'язковості судових рішень, еволюцією системи їх примусового виконання та посиленням відповідальності судової влади за фактичну реалізацію результатів правосуддя.

Здійснено періодизацію розвитку національного законодавства про судовий контроль, у межах якої виокремлено чотири основні етапи: конституційне закріплення обов'язковості судового рішення у 1996 році; конституціоналізацію повноваження суду здійснювати контроль за його виконанням унаслідок доповнення Конституції України статтею 129-1 у 2016 році; інституціоналізацію судового контролю в процесуальному законодавстві під час реформи 2017 року; істотне розширення відповідного процесуального інструментарію Законом України від 21 листопада 2024 року № 4094-IX. Визначено, що останній етап ознаменував перехід господарського судочинства від переважно реактивної моделі контролю, зосередженої на оскарженні діяльності виконавця, до більш активної моделі, що передбачає можливість контролю безпосередньо за поведінкою боржника шляхом застосування інституту звіту про виконання судового рішення.

Систематизовано основні доктринальні підходи до розуміння судового контролю за критерієм домінантного аспекту досліджуваного явища та виокремлено функціональний, процесуальний, інституційний, публічно-правовий і комплексний підходи. Встановлено, що основні наукові дискусії концентруються навколо співвідношення судового контролю із правосуддям та визначення його юридичної природи як функції судової влади, особливої процесуальної форми, правового механізму чи інституційного повноваження суду.

Обґрунтовано, що найбільш продуктивним для дослідження судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві є поєднання публічно-правового та процесуального підходів. Публічно-правовий підхід розкриває сутнісне призначення судового контролю як засобу реалізації конституційного права на судовий захист і позитивного обов'язку держави забезпечити виконання судового рішення, тоді як процесуальний підхід визначає юридичні форми реалізації відповідних повноважень суду. Зроблено висновок, що судовий контроль не протиставляється правосуддю, а виступає його закономірним продовженням, спрямованим на забезпечення фактичної результативності судового захисту.

У **підрозділі 1.2 «Правова природа судового контролю як форми реалізації публічно-владних повноважень суду»** досліджено сутність публічної влади та публічно-владних повноважень як теоретичну основу для визначення правової природи судового контролю за виконанням судових рішень. Обґрунтовано, що поняття публічної влади не може ототожнюватися виключно з діяльністю органів виконавчої влади або публічної адміністрації, оскільки судова влада є самостійною та рівноправною формою здійснення публічної влади, що має власну предметну сферу, організаційні гарантії та процесуальні форми реалізації.

Виокремлено основні ознаки публічно-владних повноважень: їх похідність від публічного інтересу, імперативність, наявність дискреційного елемента та забезпеченість можливістю державного примусу. Встановлено, що відповідні ознаки повною мірою властиві і судовим повноваженням: суд діє не у власному приватному інтересі, його акти мають обов'язковий характер, реалізація судової компетенції передбачає застосування правозастосовного розсуду, а виконання судових приписів гарантується механізмами державного примусу. Окремо розмежовано адміністративний і судовий розсуд: перший може бути предметом судового контролю, тоді як другий виступає інструментом здійснення судом відповідної контрольної діяльності.

Доведено, що владна природа суду не вичерпується моментом ухвалення судового рішення. На основі системного тлумачення статті 129-1 Конституції України та практики Конституційного Суду України обґрунтовано, що повноваження суду щодо вирішення спору за наявності визначених законом підстав трансформуються у контрольні повноваження, спрямовані на забезпечення фактичної реалізації сформульованого у судовому рішенні владного припису. Така трансформація має факультативний характер і відбувається лише за наявності юридичних фактів, передбачених процесуальним законом, зокрема невиконання судового рішення, звернення заінтересованої особи чи відкриття виконавчого провадження.

Обґрунтовано, що судовий контроль за виконанням судових рішень не слід ототожнювати з класичним адміністративним контролем. Його специфіка полягає у здійсненні незалежним судом, похідності від уже ухваленого судового рішення, спрямованості виключно на забезпечення його виконання та реалізації у спеціальній процесуальній формі з дотриманням гарантій судового

розгляду. Водночас за своєю сутністю такий контроль зберігає всі основні властивості публічно-владної діяльності.

Сформульовано авторський висновок, відповідно до якого судовий контроль за виконанням судових рішень є формою реалізації публічно-владних повноважень суду, спрямованою на забезпечення принципу обов'язковості судового рішення та його фактичного виконання. Підкреслено, що таке розуміння дає змогу розкрити адміністративно-правову природу досліджуваного явища без заперечення його судово-процесуальної форми та створює концептуальне підґрунтя для подальшого визначення місця судового контролю в механізмі адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень.

У *підрозділі 1.3 «Місце судового контролю у механізмі адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень»* досліджено теоретичні підходи до розуміння механізму адміністративно-правового регулювання та адміністративно-правового забезпечення, визначено їх співвідношення й обґрунтовано доцільність використання для цілей дослідження саме категорії адміністративно-правового забезпечення. Встановлено, що, на відміну від правового регулювання, яке характеризує нормативний вплив права на суспільні відносини, адміністративно-правове забезпечення акцентує увагу на активній організаційно-владній діяльності держави, спрямованій на створення правових, процедурних та примусових гарантій реального виконання юридичних приписів.

Запропоновано розуміти механізм адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень як зумовлену публічним інтересом, процесуально впорядковану систему основних і факультативних правових засобів, до яких належать норми права, юридичні факти, правовідносини, акти реалізації та акти застосування права. Обґрунтовано, що необхідність існування такого механізму випливає з того, що нормативне закріплення обов'язковості судового рішення саме по собі не гарантує його фактичного виконання, а тому потребує дієвої системи засобів, здатних забезпечити реалізацію відповідного конституційного припису.

Розкрито функціональну послідовність окремих елементів зазначеного механізму. Встановлено, що нормативну основу становлять насамперед положення статті 129-1 Конституції України та норми процесуального законодавства; юридичним фактом, який актуалізує спеціальні засоби забезпечення, виступає невиконання або неналежне виконання судового рішення; добровільне виконання рішення є формою безпосередньої реалізації права, тоді як судовий контроль належить до сфери владного застосування права і реалізується шляхом постановлення судом індивідуальних процесуальних актів.

Обґрунтовано, що судовий контроль не є самостійним механізмом забезпечення виконання судових рішень і не може ототожнюватися з виконавчим провадженням. Він має факультативний, субсидіарний та інтегруючий характер, оскільки актуалізується лише у випадках, коли

добровільне виконання або інші елементи механізму не забезпечили досягнення його кінцевої мети. Встановлено, що судовий контроль функціонально поєднує стадію здійснення правосуддя зі стадією примусового виконання, не підміняючи державного чи приватного виконавця, а забезпечуючи процесуальний зв'язок між ухваленням судового рішення та його фактичним виконанням.

Визначено також місце судового контролю у системі юридичних гарантій обов'язковості судових рішень. Доведено, що за своїм функціональним призначенням він належить до гарантій захисту, оскільки застосовується після виникнення факту невиконання або неналежного виконання рішення та спрямований передусім на відновлення порушеного права, а не на покарання боржника. У зв'язку з цим критерієм ефективності судового контролю запропоновано вважати не кількість постановлених ухвал чи застосованих заходів процесуального примусу, а ступінь досягнення кінцевого результату – своєчасного, повного та реального виконання судового рішення.

Зроблено висновок, що судовий контроль слід розглядати як завершальний, інтегруючий і факультативний елемент механізму адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень, функціональне призначення якого полягає у забезпеченні безперервності судового захисту від моменту ухвалення судового рішення до його фактичного виконання.

Розділ 2 «Адміністративно-правовий механізм здійснення судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві» складається з чотирьох підрозділів.

У *підрозділі 2.1 «Нормативно-правові засади судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві»* здійснено комплексний аналіз нормативного підґрунтя функціонування судового контролю та обґрунтовано його багаторівневий і міжгалузевий характер. Визначено, що система нормативно-правового забезпечення досліджуваного інституту охоплює конституційний, законодавчий, підзаконний та міжнародно-правовий рівні, кожен із яких виконує самостійну функцію у формуванні цілісного механізму забезпечення обов'язковості судових рішень. Конституційною основою такого механізму визнано статтю 129-1 Конституції України, яка поєднує принцип обов'язковості судового рішення, позитивний обов'язок держави забезпечити його виконання та повноваження суду здійснювати відповідний контроль.

Встановлено, що центральне місце на законодавчому рівні належить Господарському процесуальному кодексу України, положення якого визначають компетенцію суду, процесуальні форми здійснення контролю та гарантії їх реалізації. Особливу увагу приділено Закону України від 21 листопада 2024 року № 4094-IX, яким істотно модернізовано Розділ VI ГПК України. Обґрунтовано, що зазначена реформа започаткувала перехід від переважно реактивної моделі судового контролю, зосередженої на розгляді скарг щодо діяльності виконавців, до змішаної реактивно-проактивної

моделі, що включає зобов'язання боржника подати звіт про виконання рішення, оцінювання достатності вжитих ним заходів, персоніфікацію відповідного обов'язку щодо керівника юридичної особи та застосування заходів процесуального примусу. Водночас наголошено на необхідності збереження функціонального балансу між контрольними повноваженнями суду та безпосередньою виконавчою діяльністю державного чи приватного виконавця.

Проаналізовано співвідношення положень ГПК України із законами України «Про виконавче провадження», «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», законодавством про судоустрій, банкрутство та іншими спеціальними нормативними актами. Встановлено, що нормативне регулювання судового контролю має виразний міжгалузевий характер, а у випадку конкуренції загальних норм виконавчого законодавства і спеціальних процесуальних норм пріоритет має надаватися положенням відповідного процесуального кодексу. Такий підхід забезпечує збереження функціонального та юрисдикційного зв'язку між ухваленням судового рішення і контролем за його подальшим виконанням.

Окремо розкрито значення підзаконного регулювання, яке формує організаційно-технічну та інформаційну інфраструктуру судового контролю, зокрема функціонування автоматизованих систем виконавчого провадження, електронний документообіг та обмін інформацією між судами і суб'єктами примусового виконання.

Досліджено також міжнародно-правовий рівень нормативного забезпечення, передусім положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практику ЄСПЛ та рекомендаційні акти СЕРЕІ. Обґрунтовано, що ефективність національної моделі судового контролю повинна оцінюватися не лише за формальною наявністю відповідних процедур, а передусім за їх реальною спроможністю забезпечити своєчасне, повне та фактичне виконання судового рішення.

Зроблено висновок, що нормативно-правові засади судового контролю у господарському судочинстві становлять самостійну міжгалузеву систему правового регулювання, у межах якої конституційні гарантії, господарсько-процесуальні форми, адміністративно-правові засоби владного впливу, механізми примусового виконання та міжнародні стандарти взаємодіють задля досягнення єдиного результату – реального виконання судового рішення.

У підрозділі 2.2 «Суб'єкти адміністративно-правових відносин у сфері судового контролю за виконанням судових рішень» досліджено суб'єктний склад відповідних правовідносин, особливості адміністративної правосуб'єктності їх учасників та характер правових зв'язків, що виникають між ними у процесі реалізації контрольних повноважень суду. Встановлено, що досліджувані правовідносини характеризуються поєднанням публічно-владних і диспозитивно-процесуальних начал, що підтверджує їх комплексну міжгалузеву природу.

За критерієм функціональної ролі у механізмі судового контролю запропоновано розмежовувати: безпосередніх суб'єктів судово-контрольних правовідносин; суб'єктів суміжних організаційних, контрольних та забезпечувальних відносин; допоміжних учасників, діяльність яких може впливати на перебіг і результати контрольних процедур. До безпосередніх суб'єктів віднесено господарський суд, стягувача і боржника, а також державного або приватного виконавця – у тих формах судового контролю, де предметом перевірки є його рішення, дії чи бездіяльність або здійснюване ним виконавче провадження. Окремо виділено проблемні випадки визначення суб'єктного статусу осіб, права чи законні інтереси яких можуть безпосередньо порушуватися під час виконання судового рішення.

Обґрунтовано, що критерій обов'язковості участі суб'єктів доцільно застосовувати не до інституту судового контролю загалом, а до конкретної його форми. Безумовно, необхідним суб'єктом будь-якого судово-контрольного правовідношення є суд, тоді як склад інших учасників залежить від предмета та виду контрольної процедури. Зокрема, виконавець є необхідним учасником передусім скаргової форми, тоді як у звітній формі безпосереднє правовідношення може виникати між судом, стягувачем і боржником, у тому числі незалежно від наявності відкритого виконавчого провадження.

Центральним суб'єктом досліджуваних правовідносин визначено господарський суд першої інстанції, який ухвалив відповідне рішення. Обґрунтовано комплексний характер його правового статусу: залишаючись органом правосуддя та діючи у встановленій господарським процесуальним законодавством формі, суд водночас реалізує публічно-владні контрольні повноваження, спрямовані на забезпечення реального виконання власного рішення. Після законодавчої реформи 2024 року відповідний статус набув більш активного характеру у зв'язку із запровадженням звітної форми контролю та розширенням процесуального інструментарію суду.

Охарактеризовано адміністративно-правовий статус державних і приватних виконавців та встановлено, що відмінності у способах організації їхньої діяльності не змінюють однорідної публічно-владної природи здійснюваних ними функцій. Приватний виконавець, хоча й здійснює незалежну професійну діяльність, під час примусового виконання реалізує делеговані державою владні повноваження, а тому законність його рішень, дій та бездіяльності підлягає судовій перевірці на тих самих базових засадах, що й діяльність державного виконавця. Водночас встановлено, що виконавець не є універсальним обов'язковим суб'єктом усіх форм судового контролю, а його участь визначається предметом конкретного контрольного правовідношення. Виявлено також необхідність подальшого нормативного узгодження окремих елементів правового статусу та відповідальності обох категорій виконавців.

Розкрито особливості статусу стягувача і боржника як носіїв матеріально-правового інтересу та активних учасників контрольних правовідносин. Встановлено, що їхня участь у механізмі судового контролю не завжди пов'язана з уже відкритим виконавчим провадженням, що особливо характерно

для звітної форми. За формальної процесуальної рівності спрямованість їх інтересів істотно відрізняється: стягувач переважно заінтересований у своєчасності та результативності виконання і вправі ініціювати передбачені законом контрольні процедури, тоді як інтерес боржника концентрується на забезпеченні законності, належності та пропорційності виконання.

Визначено особливий, похідний і субсидіарний характер участі прокурора, який може вступати у відповідні правовідносини лише за наявності передбачених Конституцією України та законом підстав для представництва інтересів держави. Сам факт участі державного чи комунального суб'єкта або невиконання судового рішення не створює самостійної підстави для такого представництва.

Органи Міністерства юстиції України та інші суб'єкти, які здійснюють організаційно-методичне забезпечення, відомчий контроль і професійний нагляд у сфері примусового виконання, віднесено до суб'єктів суміжних організаційно-контрольних відносин, а не до безпосередніх учасників конкретного судово-контрольного правовідношення. При цьому розмежовано судовий і відомчий контроль: останній має внутрішньоорганізаційний характер, тоді як судовий контроль є незалежною зовнішньою формою перевірки законності реалізації публічно-владних повноважень та належності виконання судового рішення.

Допоміжні учасники – представники сторін, експерти, спеціалісти, перекладачі, суб'єкти оціночної діяльності, поняті та інші залучені особи – виконують представницькі, доказові, спеціальні або організаційні функції та можуть опосередковано впливати на перебіг і результати судового контролю, не будучи при цьому самостійними носіями контрольної компетенції.

Окрему увагу приділено проблемним випадкам визначення суб'єктного статусу осіб, права та законні інтереси яких можуть безпосередньо порушуватися під час виконання судового рішення, однак які формально не належать до сторін виконавчого провадження. До них, зокрема, віднесено осіб, умовно позначених у доктрині як «субборжники», а також інших третіх осіб, правове становище яких зазнає безпосереднього впливу внаслідок виконавчих дій. Обґрунтовано доцільність запровадження функціонального критерію доступу таких осіб до судово-контрольної процедури – наявності безпосереднього та юридично значущого впливу оскаржуваного рішення, дії чи бездіяльності на їхні права або законні інтереси. Виявлено також проблему визначення компетентного суду у зведеному виконавчому провадженні, коли взаємопов'язані виконавчі дії стосуються рішень різних судів.

Зроблено висновок, що ефективність судового контролю безпосередньо залежить від чіткого нормативного визначення правового статусу його безпосередніх учасників, розмежування їхніх компетенцій, прав та обов'язків, а також від належного відмежування судово-контрольних правовідносин від суміжних організаційних і забезпечувальних відносин. Особливого значення набуває також усунення законодавчих прогалин щодо осіб, права чи законні інтереси яких реально зачіпаються у процесі виконання судового рішення, але

які не мають достатньо визначених процесуальних засобів доступу до судового контролю.

У підрозділі 2.3 *«Процедурні форми здійснення судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві»* досліджено процесуальний механізм практичної реалізації контрольних повноважень господарського суду. Процедурну форму судового контролю охарактеризовано як установлений господарським процесуальним законодавством порядок і послідовність процесуальних дій суду та учасників відповідних правовідносин, спрямованих на перевірку законності рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів примусового виконання та забезпечення фактичного виконання судового рішення. Простежено еволюцію відповідного процесуального інструментарію від формування самостійного розділу VI ГПК України під час процесуальної реформи 2017 року до його істотної модернізації Законом України від 21 листопада 2024 року № 4094-IX.

Обґрунтовано існування у сучасному господарському судочинстві двох відносно самостійних, але функціонально взаємопов'язаних процедурних форм судового контролю: оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця та зобов'язання боржника подати звіт про виконання судового рішення з подальшим судовим оцінюванням його змісту. Встановлено, що зазначені форми відрізняються за предметом контролю, підставами застосування, суб'єктом складом, моментом ініціювання та юридичними наслідками.

Проаналізовано процедуру судового оскарження діяльності виконавця, зокрема предмет і строки оскарження, порядок розгляду скарги, повноваження суду та юридичні наслідки постановленої ухвали. Визначено переважно реактивний і правовідновлювальний характер цієї форми контролю: вона застосовується у відповідь на вже допущене порушення під час примусового виконання та спрямована на перевірку законності поведінки виконавця і відновлення порушених прав учасника виконавчого провадження. Виявлено прогалину щодо належного процесуального реагування суду на невиконання вимоги про повідомлення щодо виконання ухвали, постановленої за результатами розгляду скарги.

Досліджено запроваджений Законом № 4094-IX інститут звіту боржника про виконання судового рішення як принципово нову для господарського судочинства процедурну форму контролю. Встановлено, що її призначення не обмежується фіксацією факту виконання чи невиконання рішення: суд отримує можливість оцінювати повноту та належність заходів, ужитих боржником, і за наявності передбачених законом підстав застосовувати заходи процесуального впливу. На відміну від скарги, звітна форма характеризується превентивно-моніторинговим спрямуванням, оскільки дозволяє суду контролювати динаміку виконання рішення та своєчасно реагувати на ознаки ухилення від його реалізації.

Окрему увагу приділено проблемам застосування процедур судового контролю у справах про банкрутство та зведеному виконавчому провадженні, визначенню належної юрисдикції, співвідношенню звітної форми зі скаргою, а також необхідності формування сталої судової практики щодо критеріїв оцінювання належності виконання судового рішення.

Зроблено висновок, що сучасна модель процедурних форм судового контролю набуває комплексного реактивно-превентивного характеру: оскарження забезпечує усунення вже допущених порушень, тоді як звітна форма створює можливість моніторингу та стимулювання належного виконання судового рішення. Подальше підвищення ефективності цієї системи потребує усунення процедурних прогалин, вироблення чітких критеріїв оцінювання поведінки боржника та формування узгодженої практики застосування оновлених положень ГПК України.

У **підрозділі 2.4 «Інститут подання та розгляду звіту про виконання судового рішення як новітня форма судового контролю»** досліджено запроваджений Законом України від 21 листопада 2024 року № 4094-ІХ інститут звіту боржника про виконання судового рішення як якісно нову для господарського судочинства форму судового контролю. Обґрунтовано, що її поява змінила традиційну модель контрольної діяльності суду: якщо скарга спрямована передусім на перевірку законності рішень, дій чи бездіяльності виконавця, то звіт забезпечує безпосередній контроль за поведінкою самого боржника та достатністю вжитих ним заходів для фактичного виконання судового рішення.

Проаналізовано предметну сферу застосування інституту звіту. Встановлено, що у загальному порядку він використовується у визначених законом категоріях немайнових господарських спорів, тоді як щодо органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання державного і комунального секторів економіки законодавець установив посилений режим судового контролю незалежно від характеру спору. Такий підхід розглянуто як прояв підвищених вимог до публічних боржників, оскільки держава, яка конституційно зобов'язана забезпечувати виконання судових рішень, не може допускати їх системного невиконання власними органами чи суб'єктами публічного сектору.

Розкрито процесуальний механізм цієї форми контролю: порядок ініціювання звітування, строки розгляду заяви, межі судової дискреції у разі визначення строку подання звіту, можливість персонального покладення відповідного обов'язку на керівника юридичної особи-боржника та особливості оскарження постановлених судом ухвал. Встановлено, що звіт виконує водночас інформаційну та обґрунтовальну функції, оскільки має не лише відображати фактичний стан виконання рішення, а й містити пояснення причин його невиконання, відомості про перешкоди та заходи, вжиті боржником для їх усунення.

Особливу увагу приділено правовим наслідкам розгляду звіту. Обґрунтовано, що законодавцем сформовано циклічну модель судового контролю, яка може охоплювати подання звіту, його судове оцінювання, відмову у прийнятті, застосування штрафу, встановлення нового строку та повторне звітування до досягнення кінцевого результату – повного виконання судового рішення. Така конструкція надає цій формі контролю не лише інформаційного, а і стимулюючого та примусового характеру.

Проаналізовано наукову дискусію щодо можливого дублювання судом повноважень державного чи приватного виконавця. Обґрунтовано позицію, відповідно до якої інститут звіту виконує не дублюючу, а компенсаторну функцію, оскільки застосовується насамперед у тих правовідносинах, де традиційні механізми виконавчого провадження є не досить ефективними, зокрема під час виконання рішень немайнового характеру та рішень щодо публічних боржників. Водночас наголошено, що суд не повинен перебирати на себе безпосередні виконавчі функції, а його діяльність має залишатися в межах оцінювання належності та добросовісності поведінки боржника.

Порівняльний аналіз скарги та звіту дозволив визначити їх принципові відмінності за об'єктом судової перевірки, суб'єктом ініціювання, сферою застосування та характером правових наслідків. Зроблено висновок, що інститут звіту є самостійною активною формою судового контролю, орієнтованою не лише на констатацію порушення, а на безперервний судовий вплив до моменту фактичного виконання рішення.

Виявлено основні проблеми правового регулювання цього інституту: оціночний характер критеріїв достатності заходів, ужитих боржником; відсутність граничної кількості циклів повторного звітування; недостатню врегульованість взаємодії судового контролю з виконавчим провадженням; дискусійність меж персоніфікації процесуальної відповідальності керівника юридичної особи. Обґрунтовано необхідність конкретизації відповідних критеріїв, встановлення розумних часових меж циклічної процедури та формування узгодженої моделі взаємодії суду і суб'єктів примусового виконання.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правових засад судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Зарубіжний досвід забезпечення виконання судових рішень та можливості його використання в Україні» здійснено порівняльно-правовий аналіз моделей примусового виконання судових рішень та судового контролю, що функціонують у Французькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччина, Республіці Польща, Італійській Республіці, державах Балтії, Грузії, Республіці Молдова, Сполучених Штатах Америки та Канаді. Наголошено на недоцільності механічного перенесення зарубіжних моделей у національну правову систему та обґрунтовано необхідність вибіркової адаптації окремих інституційних і процедурних рішень з урахуванням особливостей українського господарського судочинства, змішаної моделі примусового

виконання та рівня розвитку правової культури.

Систематизовано основні організаційні моделі виконавчого провадження за рівнем централізації та ступенем участі приватних суб'єктів, виокремлено публічно-правову, приватноправову та змішану моделі. Встановлено, що організаційна конструкція виконавчого провадження безпосередньо впливає на архітектуру судового контролю: у публічно-правових системах він переважно інтегрований у структуру судової влади або органів юстиції, тоді як у приватноправових моделях набуває значення зовнішнього компенсаторного механізму, покликаного врівноважити професійну автономію виконавця.

На основі досвіду Французької Республіки та Італійської Республіки досліджено інститут спеціалізованого судді з виконання, який забезпечує оперативне вирішення спорів на стадії примусового виконання. Водночас обґрунтовано, що для України більш реалістичним є не створення окремої посади за зарубіжним зразком, а поглиблення внутрішньої спеціалізації суддів господарських судів та вдосконалення спеціальних процедур розгляду питань, пов'язаних із виконанням судових рішень.

Досвід Федеративної Республіки Німеччина оцінено як корисний у частині поєднання процесуальних гарантій боржника з обов'язком повного й добросовісного розкриття інформації про його майновий стан. Польська модель визнана перспективною щодо спрощення доступу до судового оскарження, стандартизації процесуальних документів та розвитку інформаційної інфраструктури виконавчого провадження. Досвід держав Балтії засвідчив ефективність поєднання професійної незалежності виконавця із судовим, адміністративним і професійним контролем, належними механізмами дисциплінарної та майнової відповідальності. Особливу увагу приділено латвійській багаторівневій моделі контролю.

Позитивно оцінено грузинський досвід цифровізації виконавчого провадження, електронної взаємодії з банківськими та державними реєстраційними системами, а також чіткого функціонального розмежування оперативної діяльності виконавця і юрисдикційного контролю суду. Встановлено, що відповідні інструменти здатні скоротити строки виконання, зменшити адміністративні витрати та ускладнити приховування активів боржником.

За результатами порівняльного аналізу встановлено стійкий взаємозв'язок між рівнем професійної та організаційної автономії виконавця та інтенсивністю судового контролю за його діяльністю: чим ширша самостійність виконавця, тим більш розвиненими мають бути механізми його підзвітності, професійної відповідальності та судового оскарження. Водночас доведено, що ефективність системи виконання визначається не самим вибором державної чи приватної моделі, а узгодженістю її інституційних, процесуальних, інформаційних і контрольних складників.

Обґрунтовано перспективність для України поглиблення спеціалізації судового контролю, цифрової інтеграції виконавчого провадження, розширення доступу виконавців до інформації про активи боржника, удосконалення професійної відповідальності виконавців, спрощення процедур оскарження та збереження чіткого розмежування між технічно-виконавчими й юрисдикційними функціями.

У підрозділі 3.2 «*Напрями удосконалення законодавства та практики реалізації судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві*» сформовано авторську концепцію подальшого розвитку досліджуваного інституту, засновану на принципах неприпустимості підміни судом суб'єктів виконання, субсидіарності та диференційованої інтенсивності судового втручання, пропорційності судового реагування, результативності та добросовісності. Обґрунтовано необхідність переходу від фрагментарної й переважно реактивної моделі до цілісної ризик-орієнтованої системи судового контролю, інтенсивність якої визначається з урахуванням характеру судового рішення, поведінки учасників та реальної загрози тривалого, неповного або неналежного його виконання.

Запропоновано дворівневу ризик-орієнтовану модель, що поєднує звичайний і посилений судовий контроль. Для визначення підстав застосування останнього сформульовано систему індикаторів ризику, зокрема тривалу відсутність істотних виконавчих дій за відсутності об'єктивно виправданих причин, повторне скасування постанов виконавця, повернення виконавчого документа без фактичного виконання, відчуження значної частини активів, неодноразове невиконання законних вимог виконавця, наявність кількох тривалий час невиконаних судових рішень та ознаки умисного або недобросовісного ухилення боржника. Обґрунтовано, що такі індикатори не є рівнозначними за доказовою вагою та не повинні автоматично створювати презумпцію недобросовісності. Запропоновано нормативно закріпити поняття «ознаки ризику невиконання судового рішення», розмежувавши істотні законодавчо визначені підстави обов'язкового контролю та інші обставини, що можуть ураховуватися судом у межах дискреційного контролю.

Обґрунтовано розмежування трьох режимів судового контролю: обов'язкового за заявою стягувача за наявності визначених законом істотних ознак ризику, обов'язкового посиленого контролю у спеціально встановлених законом випадках та дискреційного контролю. Визначено, що дворівневість характеризує інтенсивність контрольних заходів, тоді як трирежимна конструкція – підстави їх застосування та межі судової дискреції. Запропоновано встановити обов'язок суду предметно мотивувати як застосування, так і відмову у застосуванні судового контролю. При цьому дискреційний контроль з ініціативи суду не повинен передбачати самостійного пошуку активів боржника, збирання доказів замість учасників або визначення судом конкретної послідовності виконавчих, господарських чи управлінських дій.

Розроблено пропозиції щодо якісної трансформації змісту звіту боржника – від формального повідомлення про стан виконання до структурованого документа, який відображає вже вжиті заходи, причини невиконання, наявні перешкоди та запропонований самим боржником реалістичний план подальшого виконання судового рішення. Такий звіт має містити відомості про конкретні здійснені дії, причини невиконання, відповідальних у межах внутрішнього розподілу компетенції осіб або структурні підрозділи, прогнозовані строки подальших заходів, інформацію про необхідні адміністративні, бюджетні, корпоративні чи реєстраційні процедури та документальне підтвердження вжитих дій. Суд при цьому має оцінювати повноту, реалістичність, добросовісність і документальну підтвердженість такого плану, не формуючи його замість боржника.

Обґрунтовано персоніфікацію відповідальності посадових осіб юридичної особи-боржника за їхню процесуальну, організаційну чи управлінську поведінку в межах реальної компетенції, а не за сам факт невиконання юридичною особою судового рішення. Визначено необхідність установлення конкретного обов'язку, належності його до компетенції відповідної особи, реальної можливості належного виконання та причинного зв'язку між її поведінкою і затримкою або невиконанням рішення.

Запропоновано сформувати диференційовану систему пропорційного судового реагування з розмежуванням контрольних та організаційно-процесуальних заходів, власне заходів процесуального примусу та інших форм реагування. До контрольних заходів віднесено вимогу подати уточнений звіт, витребування документів і пояснень, виклик відповідальної особи та зобов'язання боржника конкретизувати запропонований ним план подальшого виконання. Процесуальний примус запропоновано застосовувати не за сам факт об'єктивної неможливості виконання рішення, а у випадках процесуальної недобросовісності, безпідставної бездіяльності, невиконання конкретного процесуального обов'язку або невжиття доступних і розумних заходів.

Окремим перспективним напрямом визначено можливість запровадження інституту астренту щодо судових рішень зобов'язального характеру – спеціального грошового стимулювального заходу, спрямованого на створення для боржника зростаючого економічного мотиву до виконання обов'язку, реалізація якого безпосередньо залежить від його поведінки. Як один із можливих способів нормативного закріплення запропоновано доповнення ГПК України окремою статтею 345-5. Водночас обґрунтовано необхідність попереднього міжгалузевого опрацювання правової природи астренту, його співвідношення з процесуальним штрафом, матеріально-правовими наслідками невиконання, процедурами банкрутства та особливостями застосування щодо публічних боржників.

Обґрунтовано формування спеціальної моделі судового контролю щодо державних і комунальних боржників на основі бюджетно-управлінського звітування, яке має розкривати вжиті бюджетні, організаційні та управлінські дії, причини затримки, відповідальних посадових осіб та стан процедур,

необхідних для виконання судового рішення. Наголошено, що суд у межах такого контролю має оцінювати правомірність, своєчасність і добросовісність дій публічного боржника, але не вправі визначати бюджетні пріоритети, перерозподіляти асигнування або підміняти собою компетентних суб'єктів бюджетного процесу.

Як додаткові організаційні та забезпечувальні напрями запропоновано нормативні й технічні передумови для інтеграції ЄСІТС та АСВП у частині здійснення судового контролю, функціональну спеціалізацію й методичне узагальнення судової практики, удосконалення системи судової статистики та механізмів реагування на неналежне виконання виконавцями покладених на них процесуальних обов'язків. При цьому автоматизовані інформаційні сигнали мають виконувати допоміжну аналітичну функцію і не спричиняти автоматичного встановлення посиленого контролю, а статистичні дані про виконання рішення після застосування контрольного заходу не повинні автоматично тлумачитися як доказ прямого причинного зв'язку між відповідним заходом і фактичним виконанням.

Сформульовано комплекс взаємоузгоджених пропозицій щодо вдосконалення статей 331, 339, 345, 345-1–345-4 ГПК України, зокрема щодо загальних засад диференційованого судового контролю, нормативного визначення ознак ризику невиконання, змістових вимог до звіту, персоніфікації організації виконання, диференціації заходів судового реагування, мотивування відмови у встановленні контролю, уточнення співвідношення судового контролю зі зміною способу або порядку виконання, а також перспективного запровадження інституту астренту.

Зроблено висновок, що запропонована модель дозволяє поєднати диференційований та ризик-орієнтований судовий контроль, змістовне звітування, пропорційне судове реагування, персоніфіковану відповідальність, цифрову інтеграцію та спеціальні механізми щодо публічних боржників зі збереженням функціональної самостійності системи примусового виконання та дотриманням принципу неприпустимості підміни судом суб'єктів виконання.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в комплексному дослідженні адміністративно-правових засад судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві. Проаналізовано генезу, правову природу, нормативне регулювання, суб'єктний склад, форми та практику реалізації відповідного контролю, а також зарубіжний досвід організації примусового виконання судових рішень.

Встановлено основні проблеми чинної моделі судового контролю та обґрунтовано авторську концепцію її трансформації у цілісну, диференційовану, ризик-орієнтовану й цифрово забезпечену систему. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення ГПК України, суміжного

законодавства, організаційних засад судової практики та інформаційної взаємодії судів з органами й особами, які здійснюють примусове виконання судових рішень.

За результатами дисертаційного дослідження сформульовано такі висновки:

1. У результаті дослідження генези та доктринальних підходів до розуміння судового контролю у системі забезпечення виконання судових рішень встановлено, що виникнення цього правового інституту є закономірним наслідком еволюції концепції правової держави та розвитку конституційного принципу обов'язковості судового рішення. Проаналізовано міжнародні та національні правові засади становлення інституту судового контролю, що дало підстави зробити висновок, що право на судовий захист не може вважатися реалізованим лише внаслідок ухвалення судового рішення, а завершується його повним і своєчасним виконанням. Саме необхідність забезпечення ефективної реалізації цього принципу зумовила формування судового контролю як невід'ємного елемента сучасної моделі правосуддя.

Здійснено періодизацію розвитку національного законодавства у сфері судового контролю за виконанням судових рішень, у результаті чого визначено чотири основні етапи його становлення: конституційне закріплення принципу обов'язковості судового рішення (1996 рік); конституціоналізація повноваження суду здійснювати контроль за його виконанням шляхом доповнення Конституції України статтею 129-1 (2016 рік); інституціоналізація судового контролю на рівні процесуального законодавства (2017 рік); а також удосконалення процесуального механізму його здійснення (зокрема, в господарському судочинстві, шляхом прийняття Закону України № 4094-IX (2024 рік). Обґрунтовано, що кожний наступний етап не заперечував попередній, а послідовно розвивав нормативне регулювання відповідного інституту.

Проаналізовано сучасні доктринальні підходи до визначення правової природи судового контролю, що дозволило систематизувати їх за п'ятьма основними напрямками: функціональним, процесуальним, інституційним, публічно-правовим та комплексним. Встановлено, що наявні наукові підходи не суперечать один одному, а відображають різні аспекти єдиного правового явища. Разом із тим визначено, що відсутність єдиного доктринального розуміння судового контролю зумовлена різними методологічними підходами до вирішення двох ключових питань: співвідношення судового контролю зі здійсненням правосуддя та визначення його юридичної природи.

На підставі проведеного аналізу обґрунтовано, що найбільш продуктивним для цілей цього дисертаційного дослідження є поєднання публічно-правового підходу, який розкриває конституційно-правове призначення судового контролю, із процесуальним підходом, що визначає форму реалізації відповідних контрольних повноважень суду. Зроблено висновок, що судовий контроль доцільно розглядати як похідний від конституційного принципу обов'язковості судового рішення інструмент забезпечення права на ефективний

судовий захист, який реалізується у визначеній законом процесуальній формі та спрямований на забезпечення фактичного виконання судового рішення. Встановлені у підрозділі закономірності розвитку законодавства та узагальнені доктринальні підходи формують необхідне теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого дослідження адміністративно-правової природи судового контролю та визначення його місця у механізмі забезпечення обов'язковості судових рішень.

2. У результаті дослідження правової природи судового контролю як форми реалізації публічно-владних повноважень суду проаналізовано доктринальні підходи до розуміння категорій «публічна влада», «державна влада» та «публічно-владні повноваження», що дало можливість визначити їх співвідношення та обґрунтувати місце судової влади у системі публічної влади. Встановлено, що судова влада є самостійною та рівноправною формою здійснення публічної влади, а тому реалізація судом своїх процесуальних повноважень має всі основні ознаки публічно-владної діяльності.

Охарактеризовано основні ознаки публічно-владних повноважень, до яких віднесено їх похідність від публічного інтересу, імперативний характер, здійснення в межах визначеної законом компетенції, наявність дискреційного елемента та забезпеченість можливістю застосування державного примусу. Зроблено висновок, що зазначені ознаки повною мірою властиві й повноваженням суду, які реалізуються не лише під час розгляду справи по суті, а й на стадії забезпечення виконання ухваленого судового рішення.

На підставі аналізу положень Конституції України, законодавства та наукових джерел обґрунтовано, що публічно-владні повноваження суду не припиняються з моменту ухвалення судового рішення. Визначено, що після завершення розгляду спору вони трансформуються із повноважень щодо вирішення справи по суті у контрольні повноваження, спрямовані на забезпечення реалізації сформульованого судом владного припису. При цьому встановлено, що така трансформація має факультативний характер, оскільки реалізація судового контролю залежить від настання передбачених законом юридичних фактів, насамперед невиконання або неналежного виконання судового рішення.

Проаналізовано співвідношення судового контролю з адміністративним контролем у класичному розумінні та визначено, що, незважаючи на спільну публічно-владну природу, ці правові явища не є тотожними. Обґрунтовано, що судовий контроль відрізняється особливим суб'єктним складом, процесуальною формою реалізації, функціональним призначенням та характером здійснюваного владного впливу. На відміну від адміністративного контролю, він здійснюється безпосередньо судом, який ухвалив відповідне судове рішення, та спрямований виключно на забезпечення його фактичного виконання.

У ході дослідження систематизовано наукові підходи щодо співвідношення судового контролю та правосуддя й зроблено висновок, що судовий контроль не є самостійною функцією судової влади, відокремленою від здійснення правосуддя, а становить особливу форму реалізації публічно-владних повноважень суду, яка логічно продовжує процес здійснення судового захисту після ухвалення судового рішення. Саме така конструкція найбільш повно відповідає змісту статті 129-1 Конституції України та сучасному розумінню права особи на ефективний судовий захист.

На підставі проведеного аналізу сформульовано авторське визначення правової природи судового контролю, відповідно до якого він являє собою форму реалізації публічно-владних повноважень суду, спрямовану на забезпечення обов'язковості судового рішення та його фактичного виконання. Зроблено висновок, що саме такий підхід найбільш повно розкриває адміністративно-правову сутність судового контролю, дозволяє відмежувати його від інших форм контрольної діяльності та створює необхідне теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого дослідження його місця у механізмі адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень.

3. Проаналізовано основні доктринальні підходи до розуміння механізму адміністративно-правового регулювання та механізму адміністративно-правового забезпечення, що дало змогу визначити їх співвідношення та обґрунтувати доцільність використання у межах цього дослідження саме категорії «механізм адміністративно-правового забезпечення». Встановлено, що, на відміну від адміністративно-правового регулювання, яке характеризує нормативний вплив права на суспільні відносини, адміністративно-правове забезпечення охоплює активну організаційно-владну діяльність держави, спрямовану на створення належних умов для реалізації, охорони та гарантування виконання правових приписів. Саме такий підхід найбільш повно відповідає природі конституційного принципу обов'язковості судових рішень.

На підставі узагальнення структурно-елементного, процесуально-стадійного та функціонального підходів, а також концепції факультативних елементів сформульовано авторське розуміння механізму адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень як зумовленої публічним інтересом, процесуально впорядкованої системи взаємопов'язаних правових засобів, за допомогою яких забезпечується практична реалізація конституційного принципу обов'язковості судового рішення. Визначено, що структура такого механізму включає нормативну основу, юридичні факти, адміністративно-правові відносини, акти реалізації права та акти його застосування, які виконують різне функціональне призначення й актуалізуються залежно від конкретної правової ситуації.

У ході дослідження обґрунтовано, що судовий контроль не є самостійним механізмом забезпечення виконання судових рішень і не підміняє діяльність органів примусового виконання, а посідає особливе місце у загальному механізмі адміністративно-правового забезпечення. Встановлено, що він має факультативний характер, оскільки реалізується лише за наявності визначених

законом юридичних фактів, насамперед невиконання або неналежного виконання судового рішення. Водночас саме судовий контроль забезпечує функціональну завершеність усього механізму, оскільки дозволяє реалізувати покладений на державу конституційний обов'язок щодо забезпечення виконання судових рішень у випадках, коли добровільне виконання не досягло своєї мети.

Проаналізовано співвідношення судового контролю з виконавчим провадженням, юридичною відповідальністю та організаційно-правовими засобами забезпечення виконання судових рішень. Зроблено висновок, що зазначені інститути мають різну правову природу, суб'єктний склад і функціональне призначення, однак у сукупності утворюють єдиний механізм адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень. При цьому судовий контроль виконує інтегруючу функцію, забезпечуючи процесуальний зв'язок між здійсненням правосуддя та стадією фактичного виконання судового рішення.

Особливу увагу приділено визначенню місця судового контролю у системі юридичних гарантій забезпечення обов'язковості судових рішень. Обґрунтовано, що за своїм функціональним призначенням він належить до юридичних гарантій захисту, оскільки застосовується після виникнення факту невиконання судового рішення та спрямований на відновлення порушеного права шляхом використання передбачених законом процесуальних засобів. Встановлено, що ефективність судового контролю повинна оцінюватися не за кількістю постановлених процесуальних актів чи застосованих заходів процесуального примусу, а за його здатністю забезпечити своєчасне, повне та реальне виконання судового рішення.

Зроблено висновок, що судовий контроль є автономним, але водночас системно інтегрованим елементом механізму адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень. Його реалізація становить завершальну форму здійснення публічно-владних повноважень суду після ухвалення судового рішення та забезпечує безперервність судового захисту від моменту постановлення судового акта до його фактичного виконання. Саме таке розуміння місця судового контролю формує концептуальне підґрунтя для подальшого дослідження адміністративно-правового механізму його здійснення у господарському судочинстві.

4. Здійснено комплексний аналіз нормативно-правових засад судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві та встановлено, що вони утворюють багаторівневу, ієрархічно організовану та функціонально взаємопов'язану систему правового регулювання, до складу якої входять конституційні, законодавчі, підзаконні та міжнародно-правові джерела. Визначено, що конституційною основою досліджуваного інституту є стаття 129-1 Конституції України, яка закріплює не лише принцип обов'язковості судового рішення, а й позитивний обов'язок держави забезпечити його виконання та повноваження суду здійснювати контроль за цим процесом. Зроблено висновок, що саме конституційне закріплення

контрольної функції суду стало передумовою формування сучасної моделі судового контролю як самостійного елемента механізму забезпечення права на ефективний судовий захист.

Встановлено, що законодавчий рівень нормативного регулювання є визначальним у механізмі реалізації судового контролю, оскільки саме положення Господарського процесуального кодексу України конкретизують форми, межі та процесуальний порядок здійснення контрольних повноважень суду. Обґрунтовано, що прийняття Закону України № 4094-IX від 21 листопада 2024 року започаткувало новий етап розвитку цього інституту, пов'язаний із переходом від переважно реактивної моделі судового контролю до змішаної реактивно-проактивної моделі, яка поєднує традиційний розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність виконавців із новими превентивними та моніторинговими процесуальними механізмами.

Визначено, що нормативне забезпечення судового контролю має виразний міжгалузевий характер і ґрунтується на системній взаємодії господарського процесуального, адміністративного, виконавчого, судоустрійного законодавства, законодавства про банкрутство та спеціальних нормативно-правових актів, які регулюють окремі аспекти виконання судових рішень. Водночас встановлено наявність окремих колізій і прогалин у правовому регулюванні, насамперед щодо співвідношення положень Господарського процесуального кодексу України та Закону України «Про виконавче провадження», що зумовлює необхідність подальшої гармонізації відповідних нормативних приписів і забезпечення єдності судової практики.

Охарактеризовано значення практики Європейського суду з прав людини та рекомендацій Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (CEPEJ) для формування сучасної моделі судового контролю за виконанням судових рішень. Зроблено висновок, що міжнародні стандарти розглядають виконання судового рішення як невід'ємний складник права на справедливий суд, а тому ефективність національного механізму судового контролю має оцінюватися не лише за формальною наявністю відповідних процесуальних процедур, а насамперед за їх здатністю забезпечити своєчасне, повне та реальне виконання судових рішень. Установлено, що подальший розвиток нормативно-правових засад судового контролю має здійснюватися на основі забезпечення системної узгодженості процесуального та виконавчого законодавства, дотримання балансу між контрольними повноваженнями суду й компетенцією органів примусового виконання, а також послідовної імплементації міжнародних стандартів ефективного правосуддя в національне законодавство.

5. Здійснено комплексний аналіз суб'єктного складу адміністративно-правових відносин у сфері судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві та встановлено, що він має функціонально неоднорідний і міжгалузевий характер, оскільки формується на перетині господарського процесуального, адміністративного та виконавчого законодавства. Обґрунтовано, що не кожний учасник виконавчого провадження або суб'єкт, організаційно пов'язаний із забезпеченням виконання судових

рішень, автоматично набуває статусу безпосереднього суб'єкта судово-контрольного правовідношення. Такий статус виникає залежно від конкретної форми судового контролю, юридичного факту або юридичного складу, що зумовлює виникнення відповідного правовідношення.

Запропоновано функціональну класифікацію учасників відповідних правовідносин із виокремленням трьох основних груп: безпосередніх суб'єктів судово-контрольного правовідношення; суб'єктів суміжних організаційних, контрольних та забезпечувальних правовідносин; допоміжних учасників, діяльність яких може мати доказове, інформаційне чи організаційне значення для здійснення судового контролю, але не пов'язана із самостійною контрольною компетенцією. До безпосередніх суб'єктів віднесено передусім господарський суд, стягувача та боржника, а державного чи приватного виконавця – у тих випадках, коли предметом судового контролю є його рішення, дії, бездіяльність або перебіг відповідного виконавчого провадження.

Встановлено, що центральне місце у системі судово-контрольних правовідносин посідає господарський суд, який реалізує контрольні повноваження як носій судової влади та публічно-владної компетенції, спрямованої на забезпечення обов'язковості й реального виконання судового рішення. При цьому межі судової активності визначаються принципом неприпустимості підміни суб'єктів виконання: суд не здійснює виконавчих дій і не перебирає на себе функції боржника, виконавця чи іншого органу, а оцінює правомірність поведінки учасників, належність ужитих заходів і застосовує передбачені законом засоби судового реагування.

Уточнено правовий статус державних і приватних виконавців у системі судового контролю. Встановлено, що вони здійснюють функціонально однорідну публічно-владну діяльність у сфері примусового виконання, що зумовлює необхідність єдиних базових стандартів судового контролю за законністю їхніх рішень, дій і бездіяльності. Водночас виконавець не є обов'язковим суб'єктом усіх без винятку форм судового контролю, оскільки у процедурі подання та розгляду звіту боржника відповідне правовідношення може виникати без його безпосередньої участі й навіть до відкриття виконавчого провадження.

Визначено, що стягувач і боржник є самостійними безпосередніми суб'єктами судово-контрольних правовідносин, а їхній статус не повинен зводитися виключно до статусу сторін уже відкритого виконавчого провадження. В окремих формах контролю, насамперед у звітній, відповідні процесуальні права й обов'язки можуть реалізовуватися незалежно від факту участі виконавця.

Уточнено місце прокурора, органів Міністерства юстиції України та допоміжних учасників у системі досліджуваних відносин. Обґрунтовано, що прокурор може брати участь у відповідних процедурах лише за наявності передбачених Конституцією та законом підстав для представництва інтересів держави; сам факт участі у справі державного чи комунального суб'єкта або невиконання судового рішення таких підстав не створює. Органи Міністерства

юстиції України та його територіальні органи належать переважно до суб'єктів суміжних організаційних, контрольних і забезпечувальних відносин та не набувають автоматично статусу безпосередніх суб'єктів конкретного судово-контрольного правовідношення. Допоміжні учасники – представники, експерти, спеціалісти, перекладачі, оцінювачі та інші особи – не наділені власною контрольною компетенцією, хоча результати їхньої діяльності можуть мати значення для судової оцінки.

Окремо досліджено випадки спірного або невизначеного суб'єктного статусу, зокрема осіб, права чи законні інтереси яких безпосередньо зачіпаються рішеннями, діями або бездіяльністю у процесі виконання, але які формально не є сторонами виконавчого провадження. Обґрунтовано доцільність застосування функціонального критерію доступу до судового контролю, заснованого на безпосередньому та юридично значущому впливі оскаржуваних дій на права чи інтереси відповідної особи.

Зроблено висновок про відсутність універсального переліку обов'язкових суб'єктів для всіх форм судового контролю. Безумовно, необхідним суб'єктом є суд, тоді як інші учасники визначаються залежно від конкретної контрольної процедури: у разі оскарження рішень, дій чи бездіяльності виконавця необхідною є участь суб'єкта оскарження та виконавця, а у звітній формі контрольне правовідношення може формуватися за участю суду, боржника та стягувача без обов'язкової участі виконавця.

6. За результатами аналізу процедурних форм здійснення судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві встановлено, що вони становлять самостійний процесуальний складник механізму реалізації контрольної функції суду, забезпечуючи практичне втілення конституційного принципу обов'язковості судових рішень. Визначено, що процедурна форма судового контролю являє собою встановлений господарським процесуальним законодавством порядок реалізації контрольних повноважень суду, який забезпечує перевірку законності діяльності суб'єктів примусового виконання та сприяє досягненню кінцевої мети судового захисту – реальному виконанню судового рішення.

Встановлено, що розвиток процедурних форм судового контролю у господарському судочинстві характеризується послідовною еволюцією від фрагментарного нормативного регулювання до формування цілісної системи процесуальних механізмів. Обґрунтовано, що визначальними етапами цього процесу стали судова реформа 2017 року, якою вперше комплексно врегульовано судовий контроль у Господарському процесуальному кодексі України, та прийняття Закону України № 4094-IX від 21 листопада 2024 року, який суттєво модернізував відповідний процесуальний інструментарій, запровадивши нові форми судового контролю та забезпечивши подальшу гармонізацію господарського, цивільного й адміністративного судочинства.

Визначено, що чинне господарське процесуальне законодавство передбачає дві взаємопов'язані процедурні форми судового контролю: оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів примусового виконання та інститут подання й розгляду звіту про виконання судового рішення. Зроблено висновок, що зазначені процедури не конкурують між собою, а виконують різні функції у єдиному механізмі забезпечення виконання судових рішень. Якщо процедура оскарження має переважно реактивний і правовідновлювальний характер, будучи спрямованою на усунення вже допущених порушень, то інститут звіту виконує превентивну та моніторингову функції, забезпечуючи безперервний судовий контроль за належним виконанням судового рішення та своєчасне реагування на випадки ухилення боржника від виконання покладених на нього обов'язків.

Охарактеризовано особливості реалізації окремих процедурних форм судового контролю та встановлено, що їх ефективність значною мірою залежить від чіткості процесуального регулювання, належного визначення компетенції суду, додержання процесуальних строків і забезпечення балансу між диспозитивністю учасників виконавчого провадження та активною контрольною роллю суду. Водночас виявлено низку проблем правового регулювання, зокрема відсутність належного механізму реагування на невиконання ухвали суду за результатами розгляду скарги, недостатню визначеність критеріїв оцінки звіту боржника, нерегульованість окремих питань юрисдикції у зведеному виконавчому провадженні та необхідність подальшої уніфікації процедурних механізмів судового контролю в різних видах судочинства. Зроблено висновок, що подальший розвиток процедурних форм судового контролю має бути спрямований на усунення виявлених прогалин, формування єдиної судової практики та вдосконалення процесуального законодавства, що забезпечить підвищення ефективності виконання судових рішень у господарському судочинстві.

7. Охарактеризовано, що Інститут подання та розгляду звіту про виконання судового рішення є якісно новим елементом системи судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві, який суттєво розширив процесуальний інструментарій суду після прийняття Закону України № 4094-ІХ від 21 листопада 2024 року. На відміну від традиційної процедури оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів примусового виконання, новий інститут орієнтований на безпосередній контроль за поведінкою боржника та спрямований на забезпечення фактичного виконання судового рішення.

У результаті аналізу норм Господарського процесуального кодексу України визначено особливості сфери застосування цього інституту, процесуальних підстав його ініціювання, порядку подання й розгляду звіту, а також правових наслідків його прийняття чи неприйняття. Обґрунтовано, що законодавець свідомо обмежив сферу застосування цього механізму переважно категоріями немайнових спорів, а також значно розширив його використання щодо органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання державного і комунального секторів економіки, враховуючи

системний характер проблеми невиконання судових рішень зазначеною категорією боржників.

Особливу увагу приділено дослідженню юридичної природи інституту звіту, що дозволило зробити висновок про його самостійний, а не похідний характер у системі процедурних форм судового контролю. Встановлено, що інститут звіту не дублює механізм судового оскарження діяльності виконавця, а виконує окрему компенсаторну функцію, спрямовану на підвищення ефективності виконання судових рішень у тих випадках, коли можливості традиційного виконавчого провадження є недостатніми для досягнення реального результату. Водночас доведено, що запровадження персоналізованого обов'язку керівника юридичної особи-боржника подавати звіт і можливість застосування до нього заходів процесуального примусу свідчать про посилення адміністративно-правових засобів впливу у сфері господарського судочинства.

Порівняльний аналіз двох процесуальних форм судового контролю (розгляду скарги та розгляду звіту) дозволив визначити їх принципові відмінності за об'єктом судового контролю, суб'єктним складом ініціювання, сферою застосування та характером процесуальних наслідків. Водночас охарактеризовано їх як взаємодоповнювальні елементи єдиного механізму забезпечення виконання судових рішень, у межах якого реактивні та превентивно-моніторингові способи судового впливу функціонують у тісному взаємозв'язку.

Проведений аналіз також засвідчив наявність окремих проблем правового регулювання цього інституту. Зокрема, встановлено недостатню визначеність критеріїв оцінки достатності заходів, вжитих боржником для виконання судового рішення, відсутність законодавчо визначених часових меж циклічної процедури звітування, неврегульованість взаємодії між судовим контролем та виконавчим провадженням, а також дискусійність питання персоніфікації процесуальної відповідальності керівника юридичної особи-боржника. З огляду на це зроблено висновок, що подальший розвиток інституту подання та розгляду звіту про виконання судового рішення має здійснюватися шляхом удосконалення його процесуального регулювання, формування єдиної правозастосовної практики Верховного Суду та забезпечення більш узгодженого поєднання механізмів судового контролю і виконавчого провадження, що сприятиме підвищенню ефективності виконання судових рішень у господарському судочинстві.

8. Проведено порівняльно-правовий аналіз моделей організації примусового виконання судових рішень та судового контролю за відповідною діяльністю, що функціонують у Французькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччина, Республіці Польща, Італійській Республіці, державах Балтії, Грузії, Республіці Молдова, Сполучених Штатах Америки та Канаді. Комплексно охарактеризовано централізовану, децентралізовану і змішану моделі виконавчого провадження, а також публічно-правовий, приватноправовий та комбінований способи організації виконавчої діяльності.

Встановлено, що жодна із досліджених моделей не може розглядатися як універсальна, а результативність примусового виконання залежить не стільки від державного чи приватного статусу виконавця, скільки від узгодженості інституційних, процесуальних, інформаційних і контрольних складників відповідної системи.

Порівняно характер судового контролю в різних організаційних моделях та виявлено стійкий взаємозв'язок між рівнем професійної, організаційної й фінансової автономії виконавця та інтенсивністю зовнішнього контролю за його діяльністю. Доведено, що розширення самотійності приватного виконавця має супроводжуватися доступним судовим оскарженням, дієвим дисциплінарним механізмом, професійним самоврядуванням, страхуванням відповідальності та невідворотністю майнових наслідків за неправомірні дії. У цьому контексті виокремлено французьку й італійську моделі спеціалізованого судді з виконання, латвійську багаторівневу систему судового, адміністративного та професійного нагляду, а також німецьке поєднання процесуальних гарантій боржника з обов'язком повного і достовірного розкриття його майнового стану.

Розкрито практичну цінність польського та грузинського досвіду цифровізації виконавчого провадження, інтегрованого доступу виконавців до державних реєстрів, банківських і податкових інформаційних ресурсів, автоматизації документообігу та спрощення доступу учасників до судового оскарження. Зроблено висновок, що саме належна інформаційна інтеграція істотно скорочує строки виконання, зменшує можливості приховування активів і створює об'єктивну інформаційну основу для судового контролю.

Окремо охарактеризовано зарубіжні підходи до врахування економічної природи боржника – суб'єкта господарювання. Обґрунтовано доцільність використання окремих елементів італійської моделі судового управління арештованим майном, яка дає змогу поєднати інтерес стягувача в одержанні присудженого зі збереженням господарської життєздатності підприємства-боржника. Водночас встановлено недоцільність механічного перенесення до України децентралізованих моделей Сполучених Штатів Америки і Канади, зумовлених федеративним устроєм та особливостями системи загального права.

Узагальнено, що для України найбільш перспективним є не запозичення завершеної іноземної моделі, а вибіркова адаптація її окремих елементів: функціональної спеціалізації суддів у питаннях виконання, оперативного судового реагування, багаторівневого контролю за виконавцями, стандартизації скарг, відеофіксації окремих виконавчих дій, цифрової інтеграції інформаційних систем, диференційованої відповідальності та розмежування технічних і юрисдикційних функцій. Доведено, що відповідні запозичення мають здійснюватися з урахуванням змішаної моделі виконавчого провадження, структури господарських судів, національної правової культури та неприпустимості підміни судом безпосередньої діяльності виконавця.

9. Комплексно охарактеризовано сучасний стан законодавчого регулювання та практики реалізації судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві, виявлено його основні нормативні, організаційні та функціональні проблеми й обґрунтовано авторську концепцію подальшого розвитку цього інституту. Встановлено, що судовий контроль не повинен підміняти діяльність суб'єктів виконання судового рішення, а має виконувати контрольне, коригувальне та гарантійне призначення, забезпечуючи своєчасне виявлення юридичних, організаційних і поведінкових перешкод для реального поновлення порушеного права.

Виокремлено концептуальні засади оновленої моделі судового контролю, до яких віднесено принципи неприпустимості підміни судом суб'єктів виконання, субсидіарності та диференційованої інтенсивності судового втручання, пропорційності судового реагування, результативності та добросовісності. Обґрунтовано, що ефективність судового контролю має оцінюватися не за кількістю постановлених ухвал, поданих звітів чи застосованих санкцій, а насамперед за практичними результатами виконання судових рішень, строками такого виконання та необхідністю повторного контрольного втручання, без механічного ототожнення часової послідовності застосування контрольного заходу і виконання рішення з наявністю прямого причинного зв'язку між ними.

Обґрунтовано необхідність переходу від фрагментарної та переважно реактивної моделі до диференційованої ризик-орієнтованої системи судового контролю. Запропоновано розмежувати звичайний і посилений рівні контролю та нормативно закріпити поняття ознак ризику невиконання судового рішення. До таких ознак віднесено, зокрема, тривалу відсутність істотних виконавчих дій за відсутності об'єктивно виправданих причин, повторне скасування постанов виконавця, повернення виконавчого документа без фактичного виконання, відчуження значної частини активів, неодноразове невиконання законних вимог виконавця, наявність кількох тривалий час невиконаних судових рішень та ознаки умисного чи недобросовісного ухилення боржника. Встановлено, що відповідні індикатори не є рівнозначними за своєю доказовою вагою і не повинні автоматично створювати презумпцію недобросовісності, а підлягають оцінюванню окремо або у сукупності залежно від їх характеру.

Розкрито необхідність розмежування обов'язкового, обов'язкового посиленого та дискреційного режимів судового контролю. Визначено, що дворівневість характеризує інтенсивність контрольних заходів, тоді як трирежимна конструкція – підстави їх застосування та межі судової дискреції. Обґрунтовано, що обов'язковий контроль має пов'язуватися лише з прямо визначеними законом істотними підставами, тоді як інші обставини можуть ураховуватися судом у межах дискреційного контролю за умови належного мотивування. Наголошено, що ініціювання контролю судом не повинно перетворювати його на адміністратора виконавчого провадження, передбачати самостійний пошук активів, збирання доказів замість учасників або визначення конкретної послідовності господарських, управлінських чи виконавчих дій.

Обґрунтовано якісну трансформацію змісту звіту про виконання судового рішення – від формального інформування до структурованого документа, що відображає вжиті заходи, причини невиконання, наявні перешкоди та запропонований самим боржником реалістичний план подальшого виконання. Запропоновано включати до звіту відомості про конкретні здійснені дії, причини невиконання, відповідальних у межах внутрішньої компетенції посадових осіб або структурні підрозділи, прогнозовані строки подальших заходів, необхідні адміністративні, бюджетні, корпоративні чи реєстраційні процедури та документальне підтвердження вжитих дій. Встановлено, що суд має оцінювати повноту, реалістичність, добросовісність і документальну підтвердженість запропонованого боржником плану, не формуючи його та не визначаючи замість боржника конкретного алгоритму виконання.

Доведено доцільність персоніфікації відповідальності посадових осіб боржника за їхню процесуальну, організаційну чи управлінську поведінку в межах реальної компетенції, без автоматичного перекладення на них відповідальності за сам факт невиконання юридичною особою судового рішення. Обґрунтовано необхідність установлення конкретного обов'язку, належності його до компетенції відповідної особи, наявності фактичної можливості діяти належним чином та причинного зв'язку між її поведінкою і невиконанням або затримкою виконання судового рішення.

Запропоновано сформувати диференційовану систему пропорційного судового реагування з розмежуванням контрольних та організаційно-процесуальних заходів, власне заходів процесуального примусу та інших форм реагування. Встановлено, що процесуальний примус має застосовуватися не за сам факт об'єктивної неможливості виконання рішення, а у випадках процесуальної недобросовісності, безпідставної бездіяльності, невиконання конкретного процесуального обов'язку або невжиття доступних і розумних заходів. Обґрунтовано принцип поступовості та достатності судового реагування без механічної необхідності проходження всіх його стадій у випадках очевидної або грубої недобросовісності.

Окремо обґрунтовано перспективну можливість запровадження інституту астренту щодо судових рішень зобов'язального характеру як спеціального грошового стимулювального заходу, спрямованого на створення для боржника зростаючого економічного мотиву до виконання обов'язку, реалізація якого безпосередньо залежить від його поведінки. Запропоновано розглядати доповнення ГПК України окремою статтею 345-5 як один із можливих способів нормативного закріплення такого інституту. Водночас встановлено необхідність попереднього міжгалузевого опрацювання його правової природи, співвідношення з процесуальним штрафом, матеріально-правовими наслідками невиконання, процедурами банкрутства та особливостями застосування щодо публічних боржників.

Розроблено спеціальну модель судового контролю щодо державних і комунальних боржників на основі бюджетно-управлінського звітування, яке має розкривати вжиті бюджетні, організаційні й управлінські заходи, причини

затримки, стан відповідних процедур та компетенцію відповідальних посадових осіб. Обґрунтовано, що саме по собі посилення на відсутність бюджетного фінансування не може автоматично визнаватися достатнім підтвердженням добросовісності публічного боржника. Водночас визначено межі такого контролю: суд має оцінювати правомірність, своєчасність і добросовісність дій боржника, але не вправі визначати бюджетні пріоритети, перерозподіляти асигнування або підміняти собою компетентних суб'єктів бюджетного процесу.

Систематизовано додаткові організаційні та забезпечувальні напрями вдосконалення, до яких віднесено інтеграцію ЄСІТС та АСВП із диференційованими рівнями доступу та належними гарантіями захисту інформації; удосконалення механізмів судового реагування на неналежне виконання виконавцями процесуальних обов'язків без підміни дисциплінарної юрисдикції; функціональну спеціалізацію та методичне узагальнення судової практики без зміни правил процесуальної компетенції й автоматизованого розподілу; запровадження розширених статистичних показників практичної результативності; а також функціональне узгодження механізмів судового контролю зі зміною способу чи порядку виконання судового рішення.

Узагальнено комплекс пропозицій, диференційованих на зміни до ГПК України, міжгалузеві та міжвідомчі напрями й організаційні, інформаційно-технологічні та методологічні рекомендації. Запропоновано вдосконалення статей 331, 339, 345, 345-1–345-4 ГПК України щодо загальних засад диференційованого контролю, нормативного визначення ознак ризику, змісту звіту, персоніфікації організації виконання, пропорційності судового реагування, мотивування відмови у встановленні контролю, реагування на неналежну поведінку виконавця та співвідношення судового контролю зі зміною способу чи порядку виконання.

Зроблено висновок, що системне, поетапне та взаємоузгоджене впровадження запропонованої моделі здатне забезпечити формування цілісного механізму судового контролю, який поєднуватиме ризик-орієнтований і диференційований характер судового втручання, змістовне звітування, персоніфіковану відповідальність, пропорційне судове реагування, цифрову інтеграцію та спеціальні механізми щодо публічних боржників, зберігаючи при цьому функціональну самостійність системи примусового виконання та дотримання принципу неприпустимості підміни судом суб'єктів виконання.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Михальська Ю. Судовий контроль у механізмі адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 8(76). Р. 223–229. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.8.38>.

2. Михальська Ю.Б. Звіт про виконання судового рішення як форма судового контролю у господарському судочинстві. *Галицькі студії: Юридичні науки*. 2025. Вип. 12. С. 109–115. DOI: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2025-12-16.

3. Михальська Ю.Б. Форми реалізації судового контролю за виконанням рішень у господарському судочинстві. *Правові новели*. 2025. № 27. С. 487–495. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2025.27.59>.

4. Михальська Ю.Б. Правова природа судового контролю за виконанням судових рішень: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 6. С. 406–412. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.6.64>.

5. Михальська Ю.Б. Теоретичні засади становлення судового контролю за виконанням судових рішень. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 5. С. 445–451. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.70>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Михальська Ю.Б. Правове регулювання судового контролю за виконанням рішень у господарському судочинстві. *Proceedings of the International scientific conference “European Integration as a Factor in the Renewal of Legal Science in Ukraine”*, Riga, the Republic of Latvia, April 16–17, 2026. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2026. P. 161–170. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-688-1-43>.

2. Михальська Ю.Б. Суб'єкти судового контролю за виконанням судових рішень: адміністративно-правовий аспект. *Права людини та публічне врядування : IX Міжнародний правничий форум*, м. Чернівці, 29 травня 2026 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2026. С. 383–390. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-613-6-94>.

АНОТАЦІЇ

Михальська Ю.Б. Адміністративно-правові засади судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2026.

У дисертаційному дослідженні здійснено комплексний аналіз адміністративно-правових засад судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві. Розкрито теоретико-правові основи становлення та розвитку цього інституту, визначено його правову природу, місце у механізмі адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень, охарактеризовано нормативні, суб'єктні та процедурні засади його реалізації. Проаналізовано сучасний стан правового регулювання судового

контролю у господарському судочинстві, зарубіжний досвід у відповідній сфері та сформульовано пропозиції щодо подальшого вдосконалення національного законодавства.

Встановлено, що становлення судового контролю за виконанням судових рішень є закономірним наслідком розвитку принципу обов'язковості судового рішення та утвердження розуміння права на судовий захист як такого, що охоплює не лише ухвалення рішення, а і його реальне виконання. Систематизовано основні доктринальні підходи до розуміння судового контролю, серед яких виокремлено функціональний, процесуальний, інституційний, публічно-правовий та комплексний підходи. Обґрунтовано доцільність поєднання публічно-правового підходу з процесуальним, що дає змогу одночасно розкрити сутнісне призначення судового контролю та форму реалізації відповідних повноважень суду.

Доведено, що судовий контроль за виконанням судових рішень за своєю правовою природою є формою реалізації публічно-владних повноважень суду, спрямованою на забезпечення обов'язковості судового рішення та його фактичного виконання. Визначено, що він не є самостійною, відокремленою від правосуддя функцією судової влади, а логічно продовжує процес судового захисту після ухвалення рішення. Встановлено його місце як автономного, але системно інтегрованого та факультативного елемента механізму адміністративно-правового забезпечення обов'язковості судових рішень.

Охарактеризовано нормативно-правові засади здійснення судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві. Встановлено міжгалузевий характер правового регулювання відповідних відносин, що поєднує норми конституційного, адміністративного, господарського процесуального права та законодавства про виконавче провадження. Визначено особливе значення положень статті 129-1 Конституції України та норм Господарського процесуального кодексу України, які формують нормативну основу реалізації контрольних повноважень суду.

Систематизовано суб'єктів правовідносин, що виникають у процесі здійснення судового контролю, та охарактеризовано особливості їхнього адміністративно-правового статусу. Центральне місце у відповідній системі відведено суду, який здійснює публічно-владний контроль за належним виконанням судового рішення. Визначено місце державних і приватних виконавців, сторін виконавчого провадження, органів Міністерства юстиції України та інших учасників відповідних правовідносин.

Встановлено, що основними процедурними формами судового контролю у господарському судочинстві є розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів примусового виконання та застосування інституту звіту боржника про виконання судового рішення. Обґрунтовано, що зазначені процедури мають різне функціональне призначення: оскарження виконує переважно правовідновлювальну функцію, тоді як механізм звіту боржника має превентивно-моніторинговий характер та спрямований на стимулювання належного і своєчасного виконання рішення.

Акцентовано увагу на значенні Закону України від 21 листопада 2024 року № 4094-IX, яким істотно розширено інструментарій судового контролю у господарському судочинстві та запроваджено механізм подання і розгляду звіту боржника про виконання судового рішення. Встановлено, що зазначені законодавчі зміни сприяли подоланню попередньої асиметрії між процесуальними можливостями судового контролю в адміністративному, цивільному та господарському судочинстві.

Здійснено порівняльно-правовий аналіз моделей примусового виконання судових рішень і судового контролю, що функціонують у Французькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччина, Республіці Польща, Італійській Республіці, державах Балтії, Грузії, Республіці Молдова, Сполучених Штатах Америки та Канаді. Встановлено, що ефективність відповідних моделей залежить не стільки від організаційної форми системи примусового виконання, скільки від належного розмежування повноважень суду та виконавця, рівня професійної автономії виконавців, доступності дієвих засобів судового захисту та ступеня цифровізації виконавчих процедур. Обґрунтовано доцільність адаптації окремих елементів зарубіжного досвіду до національної правової системи з урахуванням особливостей українського господарського судочинства.

Визначено основні напрями вдосконалення адміністративно-правових засад судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві. Обґрунтовано доцільність запровадження ризик-орієнтованої моделі судового контролю, диференціації його інтенсивності залежно від характеру порушення та поведінки боржника, удосконалення механізму подання і розгляду звіту про виконання судового рішення, посилення персоніфікації процесуального примусу, розвитку цифрових засобів взаємодії суду й органів примусового виконання та забезпечення більш узгодженого функціонування судового контролю і виконавчого провадження.

Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення положень Господарського процесуального кодексу України та окремих міжгалузевих механізмів забезпечення виконання судових рішень. Наголошено на необхідності забезпечення пропорційності заходів судового впливу, за якої інтенсивність контрольного втручання має відповідати ступеню ризику невиконання судового рішення, характеру допущеного порушення та добросовісності поведінки боржника.

Узагальнено теоретичні та практичні положення щодо функціонування судового контролю за виконанням судових рішень у господарському судочинстві та сформульовано науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності його адміністративно-правового регулювання, удосконалення процесуальних механізмів контролю й забезпечення реального виконання судових рішень. Запропоновані положення можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях, нормотворчій діяльності та правозастосовній практиці.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, виконавче провадження, виконання судових рішень, господарське судочинство, державний виконавець, звіт про виконання судового рішення, обов'язковість судового рішення, приватний виконавець, процесуальний примус, публічно-владні повноваження, судовий контроль.

Mykhalska Yu.B. Administrative and legal foundations of judicial control over the enforcement of court decisions in commercial proceedings. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for obtaining a candidate degree in law sciences in specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Uzhhorod National University, Uzhhorod, 2026.

The dissertation provides a comprehensive analysis of the administrative and legal foundations of judicial control over the enforcement of court decisions in commercial proceedings. It elucidates the theoretical and legal foundations of the formation and development of this institution, determines its legal nature and its place within the mechanism of administrative and legal support for the binding force of court decisions, and characterizes the regulatory, institutional, and procedural foundations of its implementation. The current state of legal regulation of judicial control in commercial proceedings and relevant foreign experience are analyzed, and proposals for the further improvement of national legislation are formulated.

It has been established that the development of judicial control over the enforcement of court decisions is a natural consequence of the evolution of the principle of the binding force of court decisions and of the consolidation of the understanding that the right to judicial protection encompasses not only the delivery of a court decision but also its effective enforcement. The principal doctrinal approaches to understanding judicial control have been systematized, including the functional, procedural, institutional, public-law, and comprehensive approaches. The expediency of combining the public-law approach with the procedural approach has been substantiated, since such a combination makes it possible to reveal both the substantive purpose of judicial control and the form in which the relevant powers of the court are exercised.

It has been demonstrated that, by its legal nature, judicial control over the enforcement of court decisions constitutes a form of exercise of the court's public-authority powers aimed at ensuring the binding force of a court decision and its actual enforcement. It has been determined that judicial control is not an independent function of the judiciary separate from the administration of justice, but rather a logical continuation of the process of judicial protection after a court decision has been rendered. Its place has been identified as an autonomous, yet systemically integrated and optional element of the mechanism of administrative and legal support for the binding force of court decisions.

The regulatory and legal foundations for the exercise of judicial control over the enforcement of court decisions in commercial proceedings have been characterized. The cross-sectoral nature of the legal regulation of the relevant relations has been established, combining provisions of constitutional law, administrative law, commercial procedural law, and enforcement legislation. Particular significance has been attributed to the provisions of Article 129-1 of the Constitution of Ukraine and the rules of the Commercial Procedural Code of Ukraine, which form the regulatory basis for the exercise of the court's supervisory powers.

The subjects of legal relations arising in the course of judicial control have been systematized, and the specific features of their administrative and legal status have been characterized. A central place within this system is assigned to the court, which exercises public-authority control over the proper enforcement of a court decision. The role of state enforcement officers and private enforcement officers, the parties to enforcement proceedings, the bodies of the Ministry of Justice of Ukraine, and other participants in the relevant legal relations has been determined.

It has been established that the principal procedural forms of judicial control in commercial proceedings are the consideration of complaints against decisions, actions, or omissions of enforcement authorities and the application of the mechanism requiring the debtor to submit a report on the enforcement of the court decision. It has been substantiated that these procedures serve different functional purposes: the complaints mechanism performs primarily a restorative function, whereas the debtor-reporting mechanism has a preventive and monitoring character and is aimed at encouraging the proper and timely enforcement of the court decision.

Particular attention is paid to the significance of the Law of Ukraine No. 4094-IX of 21 November 2024, which substantially expanded the instruments of judicial control in commercial proceedings and introduced a mechanism for the submission and consideration of the debtor's report on the enforcement of a court decision. It has been established that these legislative amendments contributed to overcoming the previous asymmetry between the procedural possibilities of judicial control in administrative, civil, and commercial proceedings.

A comparative legal analysis has been conducted of the models of compulsory enforcement of court decisions and judicial control operating in France, Germany, Poland, Italy, the Baltic States, Georgia, Moldova, the United States, and Canada. It has been established that the effectiveness of the respective models depends not so much on the organizational form of the compulsory enforcement system as on the proper delineation of powers between the court and the enforcement officer, the degree of professional autonomy of enforcement officers, the availability of effective judicial remedies, and the level of digitalization of enforcement procedures. The expediency of adapting certain elements of foreign experience to the national legal system has been substantiated, taking into account the specific features of Ukrainian commercial proceedings.

The principal directions for improving the administrative and legal foundations of judicial control over the enforcement of court decisions in commercial proceedings have been identified. The expediency of introducing a risk-oriented model of judicial control, differentiating the intensity of such control depending on the nature of the violation and the debtor's conduct, improving the mechanism for the submission and consideration of the report on the enforcement of a court decision, strengthening the personalization of procedural coercive measures, developing digital means of interaction between courts and enforcement authorities, and ensuring more coordinated functioning of judicial control and enforcement proceedings has been substantiated.

Proposals have been formulated for improving the provisions of the Commercial Procedural Code of Ukraine and certain cross-sectoral mechanisms for ensuring the enforcement of court decisions. The need to ensure the proportionality of judicial measures has been emphasized, whereby the intensity of supervisory intervention should correspond to the degree of risk of non-enforcement of the court decision, the nature of the violation committed, and the good faith of the debtor's conduct.

The theoretical and practical provisions concerning the functioning of judicial control over the enforcement of court decisions in commercial proceedings have been generalized, and scientifically substantiated proposals have been formulated with a view to enhancing the effectiveness of its administrative and legal regulation, improving procedural mechanisms of control, and ensuring the actual enforcement of court decisions. The proposed provisions may be used in further academic research, law-making activities, and law-enforcement practice.

Key words: administrative and legal foundations, binding force of a court decision, commercial proceedings, enforcement of court decisions, enforcement proceedings, judicial control, private enforcement officer, procedural coercion, public-authority powers, report on the enforcement of a court decision, state enforcement officer.

Підписано до друку 29.09.2026. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1168.
Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.